

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.3.81](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.81)

УДК 351.863:339.9 – 043.86

*С. М. Лутковська,
к. пед. н., доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи, євроінтеграції та міжнародної діяльності,
доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-8350-5519*

СТРАТЕГІЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*S. Lutkovska
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vice-rector for scientific and pedagogical work, European integration and international activities,
Associate Professor of the Department of Administrative Management and alternative energy sources
Vinnytsia National Agrarian University*

GLOBALIZATION STRATEGY FOR ENVIRONMENTALLY FRIENDLY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті доведено необхідність застосування проривної стратегії розвитку економіки, котра передбачає створення принципово інноваційних видів продукції, що випереджають сучасні зразки на одне – два технологічних покоління. Результати дослідження підтверджують, що для розробки обраної стратегії необхідно використовувати сукупні пріоритети стратегій глобального розвитку, які розробляються й реалізуються на основі світового порядку денного. Так чином, обрана стратегія дозволить не лише отримати стратегічну перевагу, а й нейтралізувати конкурентів. Конкурентні стратегії мають превалюючі значення для модернізаційних процесів, тобто вони окреслюють не лише макроконтур, а й визначають мікропроцеси (на рівні відповідних виробництв). Встановлено, що крім потреби інвестувати в привабливі закордонні ринки, існує ще п'ять спонукальних причин, котрі сприяють зацікавленості в розробці стратегії глобалізації: економія за рахунок масштабів виробництва; створення глобальних асоціацій з брендом; доступ до дешевої робочої сили і джерел сировини; отримання пільг при виході на зарубіжні ринки; перехресне субсидування; обхід торгових бар'єрів; доступ до стратегічних ринків. В результаті дослідження доведено, що важливу роль у стратегіях глобалізації відіграють стратегічні альянси, тому що, як правило, компаніям не вистачає ключових факторів успіху на новому ринку. Це можуть бути потреби в дистрибуції й організації збуту в цілому, торговельній марці, технології, НДДКР або виробничій базі. Створення цих активів за рахунок внутрішніх ресурсів може вимагати значних витрат часу й грошей. Коли компанія має невизначеності, пов'язані з діяльністю в іншій країні, стратегічний альянс стає природною альтернативою для скорочення інвестицій, що забезпечує ріст гнучкості й зменшення ризиків. Охарактеризовано сутність та окреслено роль стратегічного альянсу. Визначено, що стратегічний альянс – це спільна робота, спрямована на найкраще використання сильних сторін двох або більше компаній для досягнення стратегічних цілей. Проривна стратегія передбачає створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок, що стабільно розвивається, має

оптимальну інституціональну структуру; ефективне використання державних коштів, що виділяються на фінансування наукової та науково-технічної діяльності; входження України до європейського та світового науково-технологічного простору.

The article proves the necessity of using a breakthrough strategy for economic development, which involves the creation of a radically innovative products that are ahead of modern examples on one or two technological generations. The results of the study confirm that the development strategy chosen, you need to use the cumulative priorities of global development strategies that are developed and implemented on the basis of the world order of the day. So, the strategy will allow not only to gain a strategic advantage, but to neutralize competitors. Competitive strategies have prevalue importance for the modernization process, that is, they determine not only macrocenter, but also determine the micro-processes (at the level of the respective industries). It is established that in addition to the need to invest in attractive foreign markets, there are five motives that contribute to interest in the development of the strategy of globalization: economies of scale; create global associations with the brand; access to cheap labor and sources of raw materials; benefits when entering foreign markets; cross-subsidies; bypass trade barriers; access to strategic markets. The study proved to be an important role in the strategies of globalization play a strategic alliances because, as a rule, companies do not have the key success factors in the new market. It can be the need for distribution and marketing in General, trademark, technology, R & d or production database. The creation of these assets through internal resources may require a significant investment of time and money. When a company has uncertainty associated with activity in another country, a strategic Alliance is a natural alternative to reduce investment, the increase flexibility and reduce risk. Characterized by the nature and defined the role of strategic Alliance. Determined that a strategic Alliance is a joint work aimed at the best use of the strengths of two or more companies to achieve strategic goals. Breakthrough strategy implies creation of a competitive sector of research and development is developing steadily and has an optimal institutional structure, and effective use of public funds allocated for financing of scientific and scientific-technical activities; the entry of Ukraine into European and world scientific and technological space.

Ключові слова: *глобалізація; екологічна безпека; проривна стратегія; сталий розвиток; стратегія глобалізації.*

Key words: *globalization; environmental security; breakthrough strategy; sustainable development; globalization strategy.*

Постановка проблеми. Сьогодні перед Україною на порядку денному стоїть завдання розробки стратегії «економічного дива». Для цього необхідно використати сприятливу економічну кон'юнктуру в умовах світової фінансово-економічної кризи і протягом 15-20 років по ВВП на душу населення досягти європейського рівня. Для цього Україна має необхідні, але недостатні умови для реалізації ресурсно-інноваційної стратегії прориву [3].

При всіх складностях і обмеженнях, в Україні на сьогодні існує мінімально необхідний набір передумов для того, щоб змінити ситуацію й реалізувати можливість за десять-п'ятнадцять років бути в першій п'ятірці країн світу зі сталого соціо-еколого-економічного розвитку [2]. Перехід від сучасного положення на периферії світової економіки, де, переважно, виконується роль сировинного придатку, до провідної розвинутої держави, вимагатиме й принципово іншої моделі участі у світових глобалізаційних процесах. Незважаючи на усі організаційно-економічні та політичні складності реалізації вказаного вище – цей сценарій може бути здійсненим.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженням питань глобалізації екологобезпечного сталого розвитку та економіко-екологічних проблеми займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, розробці цих питань присвячені праці: С.П. Іванюти, В. В. Вітлінського, Г.М. Калетніка, С. В. Козловського, С.М. Ілляшенко, О.В. Козьменко, С.К. Харічкова, О.В. Садченко, К.Ф. Фролова, О. В. Харламової, В. М. Шмандія та інших [1]. Широко в наукових колах обговорюються і питання проривних стратегій соціально-економічного розвитку [3] з обов'язковим дотриманням вимог екологічної безпеки [4].

Метою статті є дослідження сутності стратегії глобалізації та її ролі у формуванні екологобезпечного сталого розвитку в умовах ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення «економічного дива» Україні необхідно в досить короткий проміжок часу перейти від стратегії наслідування розвинених країн до реалізації власних векторів розвитку. В науковій літературі ця концепція отримала назву «обганяти не доганяючи» [3]. Вона передбачає таку перебудову соціально-економічного розвитку та модернізацію виробництва, котра б дозволила створення принципово нових видів продукції, що випереджають сучасні зразки на одне – два покоління. В контексті запровадження нових

технологічних укладів [1] цей процес передбачає таку модернізацію виробництва, котра за класифікаційними ознаками належала би відразу до 5 або 6 покоління інновацій. Організаційні механізми реалізації такого прориву носять селективний характер і працюють в науково-технічних установах і на інноваційних підприємствах на основі підвищення частки інноваційного нагромадження. На її основі можна забезпечити високу якість товарів та послуг, створити розвинуте суспільство, підтримати високий престиж України в світі.

Темп економічного зростання визначається темпом технологічного прогресу. В той же час, зростання чисельності населення України сповільнюється, що діє в бік збільшення доходу на душу населення і підвищує вимоги до інститутів, відповідальних за розподіл створеного продукту. Змінюються і умови реалізації проривних стратегій. Останні для різних країн в умовах глобальних змін, які, тим не менш, не знімають гостроти екологічних проблем, бідності і розшарування, краху багатьох інститутів міжнародного права і світопорядку (виникнення режиму керованих воєн, включаючи війни економічні), відрізняються за формою і змістом. Вихідний рівень розвитку, доступ до знань і технологій, стан базових інститутів, демографічні та природно-кліматичні умови визначають можливості вибору стратегії розвитку [5].

Глобальні зміни супроводжуються політичним і економічним домінуванням одних країн над іншими. В економічній науці це здавна називається відносинами в системі «центр – периферія». Режим структурної і технологічної залежності, що виник унаслідок історико-технологічного відставання і соціокультурної специфіки, визначає й стратегічні можливості цих країн. Стратегія лідерства (піонерна стратегія) – це форма розвитку, коли країна є законодавцем в області науки і технологій, соціального стандарту споживання. При цьому дане лідерство може бути засноване на особливому режимі функціонування «центру – периферії», перенесення витрат розвиток інших країн і континентів (включаючи екологічні витрати). Це лідерство оформлено відповідними інститутами і має історичну основу. Інші країни, в тому числі сателіти по відношенню до лідера або групи лідерів, реалізують стратегії наздоганяючого розвитку, які бувають двох типів [1].

Перш ніж їх охарактеризувати, варто відзначити, що сам процес реалізації проривних стратегій для держав у висококонкурентному середовищі світу відповідає такому ж механізму на макрорівні – окремі компанії, виробництва, галузі. Тут діють подібні ж закони стратегічної переваги, конкуренції, масштабності виробництва тощо. Завдяки економії за рахунок масштабів виробництва, обумовленої глобальним характером ринку або доступом до дешевої робочої сили й джерел сировини, може бути досягнута перевага по витратах. Навіть якщо стратегія глобалізації не є оптимальною для бізнесу, при проведенні аналізу зовнішнього середовища корисно врятувати глобальні реалії. Знання конкурентів, ринків і тенденцій розвитку інших країн дозволяє компанії виявити важливі можливості, загрози й стратегічні невизначеності. Зрозуміло, аналіз глобального зовнішнього середовища набагато більш важкий, тому що доводиться розглядати різні культури, політичні ризики й економічні системи [6].

Перший тип – країни другого ешелону, які освоюють технологічні досягнення і інститути, створені в країнах-лідерах (піонерах), котрі демонструють досить високий соціальний стандарт життя населення, що займають допоміжну нішу щодо лідерів, які здійснюють доведення основних техніко-технологічних рішень і знань, народжуваних в країнах –піонерах. Тут може бути розвинений державний сектор, можуть здійснюватися державні інвестиції, ці країни зберігають в цілому контроль за своїм внутрішнім ринком.

Другий тип – країни третього ешелону, стратегія розвитку яких повністю підпорядкована цілям країн-піонерів, оскільки розвиток здійснюється виключно за рахунок масштабного запозичення технологій і знань з країн-лідерів. Бюрократія не є самостійною у рішеннях, державний сектор може бути різним за величиною, але внутрішній ринок знаходиться під контролем іноземних транснаціональних компаній. В продуктивній (несировинній) діяльності країна зазвичай не має компаній транснаціонального рівня.

Крім звичайного бажання інвестувати в привабливі закордонні ринки, для країн першого ешелону існує ще п'ять спонукальних причин, згідно яких компанія може бути зацікавлена в розробці стратегії глобалізації саме в національних масштабах: економія за рахунок масштабів виробництва; створення глобальних асоціацій; доступ до дешевої робочої сили і джерел сировини; отримання пільг при виході на зарубіжні ринки; перехресне субсидування; обхід торгових бар'єрів; доступ до стратегічних ринків [7, с. 387-401].

При всій схожості між собою двох типів стратегій для окремої компанії (наздоганяючої і випереджаючої), їх сутність міняється для національного масштабу розвитку економіки: з різними варіантами розвитку як за змістом, так і за системою можливих урядових заходів, які охоплюються рамками цих стратегій. Стратегія випереджаючого розвитку буде утворюватися, виходячи із загальних умов наздоганяючого розвитку. Стратегія наздоганяючого розвитку покликана скоротити відстань між розглянутими країнами, зберігаючи, в загальному, поступальний рух відстаючої країни за відомою траєкторією. Концепція наздоганяючого розвитку акцентує увагу на подоланні відставання за рахунок концентрації власних ресурсів на індустріалізацію і модернізацію економіки (в основному за рахунок протекціонізму). Дійсно, і нині є ряд досліджень, які стверджують, що протекціонізм може бути іноді корисний навіть в умовах глобальної економічної системи і різкого розширення міжнародної торгівлі. Наздоганяючий розвиток можна здійснювати, спираючись на власні сили, якщо є необхідні ресурси, або за рахунок запозичення відсутніх технологій і придбання необхідних ресурсів. У будь-якому випадку центральним моментом наздоганяючої траєкторії є збереження самої траєкторії і необхідності підвищити темп зростання промислового виробництва і економіки [1, 6].

Можливість реалізації стратегії випереджального розвитку детермінується ресурсами, інститутами та структурою економіки, але найважливіше – наявними технологічними укладами і технологіями, які можна відтворити, перерозподіливши ресурси, і тим самим вивести економіку на нову траєкторію розвитку [10]. Розглянемо детальніше реалізацію заданого.

Ефект масштабу є багатовимірною величиною, проте він може бути досягнутий за рахунок стандартизації товарів та послуг. Стандартизація і сертифікація, розробка й реалізація маркетингових програм може бути джерелом економії національних ресурсів за рахунок масштабів виробництва [3, 8].

Створення глобальних асоціацій із брендом (великою торговельною маркою). Великі світові гравці зажди мають проривні стратегії розвитку, засновані на глобальних стратегіях [1, 3].

Важливу роль у стратегіях глобалізації відіграють *стратегічні альянси*. Стратегічний альянс – це союз, обопільно вигідний двом чи більшій кількості суб'єктів. Його діяльність направлена на оптимізацію використання сильних сторін з метою досягнення стратегічних проривних цілей. Останні представляють довгострокові цілі компанії, засновані на трендах та макроекономічних прогнозах розвитку. Положення стратегічного альянсу передбачає взаємне узгодження цілей партнерів. Цілі відбивають довгострокові інтереси сторін. Сам процес не розпочинається з короткостроковими завданнями. Наприклад, ніхто не буду створювати альянс з метою передачі елемента виробництва, з яким виникли тимчасові проблеми. Проте, умови реалізації обопільно вигідних договорів передбачають використання і адаптацію необхідних активів й компетенції для співробітництва [12].

Держави, що стимулювали альянси між власними суб'єктами підприємницької діяльності та іноземними представництвами, змогли прискорити темпи технологічного розвитку та залучити значні інвестиції з модернізаційною метою [1].

Для проведення реформ і забезпечення стратегії прориву важливу роль відіграє політична стабільність [3].

Для реалізації стратегії прориву необхідно передбачити [1, 3]:

- удосконалення інновацій, економічних знань навичок;
- контроль якості державного та корпоративного сектору управління економікою (з певною долею самоуправління другого);
- сприяння розвитку малого конкурентоспроможного бізнесу на інноваційних засадах із широкими можливостями залучення інвестицій;
- нарощення людського капіталу та забезпечення його високої конкурентності;
- конструктивну соціальну, екологічну, виробничу політику [3, 16].

Висновки. Таким чином, необхідність застосування проривної стратегії у розвитку економіки є важливим та доцільним аспектом. Обрана стратегія має передбачати створення інноваційного продукту, який буде досконалішим від сучасних зразків на один – два технологічні рівні. За такої умови застосування проривної стратегії дозволить нейтралізувати конкурентів та, головне, отримати стратегічну перевагу.

Важливо, проривна стратегія передбачає створення конкурентоспроможного сектору досліджень і розробок, що стабільно розвивається, має оптимальну інституціональну структуру; ефективне використання державних коштів, що виділяються на фінансування наукової та науково-технічної діяльності; входження України до європейського та світового науково-технологічного простору.

Список використаної літератури.

1. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем: монографія Хвесик М.А., Степаненко А.В., Обиход Г.О. та ін. За наук. ред. акад. НААН України М.А. Хвесика. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К.: Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2013. 487 с.
2. Національна парадигма сталого розвитку України. За заг. ред. акад. НАН України, д.т.н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.
3. Степаненко А.В. Стратегія прориву в соціально-економічному і технологічному розвитку України. А.В. Степаненко. Продуктивні сили України. 2009. № 1. С. 5-20.
4. Обиход Г.О. Передумови визначення стратегічних векторів гарантування природно-техногенної та екологічної безпеки в контексті сталого розвитку регіонів України. Г. Обиход. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки : зб. наук. праць. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2015. Вип. 29. С. 280 –288.
5. Регіональна економіка : [підручник]. За ред. Є. П. Качана. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 800 с.
6. Сухарев О.С. Адекватность стратегии опережающего развития экономики в глобальных изменениях. Сухарев О.С. Экономический анализ: теория и практика, 2013. N 47. с. 2-15.
7. Аакер Д.А. Бизнес – стратегия: от изучения рыночной среды до выработки беспроблемных решений. М., 2007. 464 с.
8. Вечканов, Г.С. Экономическая теория: учебное пособие. Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова. М.: Эксмо, 2007. 448 с.
9. Kaletnik G. M., Zabolotnyi G. M. Kozlovskiy S. V. Innovative models of strategic management economic potential within contemporary economic systems. Actual Problems of Economics. 2011. vol, 4(118), pp. 3-11.
10. Калетнік Г.М., Козловський С.В., Козловський В.О. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. Економіка України. 2012. № 7. С.16-25
11. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: монографія [Федулова Л.І., Бажал Ю.М., Отецький В.Л. та ін.]; за ред. Л.І. Федулової; НАН України; Ін-т екон. і прогноз. К., 2011. 656 с.
12. Сидни Финкельштейн, Чарльз Харви, Томас Лотон. Стратегия прорыва. К., 2008. 336 с.

13. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: Том 3: Конкурентоспроможність української економіки В 3 т. За ред. акад. НАН України В.М.Гейця, акад НАН України В. П.Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є.Кваснюка. К.: Фенікс, 2007. 556 с.
14. Стратегія розвитку України "Україна-2020 і Стратегія національної модернізації"[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://csvsc.kmu.gov.ua/csvsc/control/uk/discussion/ovv/project:jsessionId=9459AC64935F39E4DC68DD906E73A5AF?projectid=10>
15. Полтерович В. Стратегии модернизации, институты и коалиция. Вопросы экономики, 2008. №4. С. 4–24.
16. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування у 2-х т.: Т1. Природно-техногенна (екологічна) безпека. [Б. Данилишин, А. Степаненко, О. Ральчук та ін.]. К. : Наукова думка, 2008. 392 с.

References.

1. Khvesik, M. A Stepanenko, A.V and Obykhod, G.A (2013), Innovatsijno-investytsijna i tekhnolohichna bezpeka transformatsii rehional'nykh ekonomichnykh system [Innovation-investment and technological security of transformation of regional economic systems], State Institution «Institute of Economics of Environmental Management and Sustainable Development of National Academy of Sciences of Ukraine». Scientific-Production Enterprise "Publishing House" Scientific Thought "of NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine.
2. Paton, B. E. (2016), Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [The national paradigm for sustainable development of Ukraine], 2nd, reworked. and additions, State Institution "Institute of Economics of Environmental Management and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.
3. Stepanenko, A.V (2009), “Breakthrough strategy in the socio-economic and technological development of Ukraine”, Productive forces of Ukraine, vol. 1, pp. 5-20.
4. Obuhod, G.O. (2015), “Prerequisites for determining strategic vectors for guaranteeing natural-technogenic and ecological security in the context of sustainable development of Ukrainian regions”, Bulletin of the Azov State Technical University. Series: Economic Sciences, vol. 29, pp. 280–288.
5. Kachan, E.P. (2008), Rehional'na ekonomika [Regional Economics], TNEU, Ternopil, Ukraine.
6. Suharev, O.S. (2013), “Adequacy of the strategy of accelerating economic development in global changes”, Economic analysis: theory and practice, vol. 47, pp. 2-15.
7. Aaker, D.A. (2007), Biznes – strategija: ot izuchenija rynochnoj sredy do vyrabotki besproigrishnyh reshenij [Business strategy: from exploring the market environment to developing win-win solutions], Moscow, Russia.
8. Vechkanov, G.S. and Vechkanova, G.R. (2007), Jekonomicheskaja teorija [Economic theory], Eksmo, Moscow, Russia.
9. Kaletnik, G. M. Zabolotnyi, G. M. and Kozlovskiy, S. V. (2011), “Innovative models of strategic management economic potential within contemporary economic systems”, Actual Problems of Economics, vol. 4(118), pp. 3-11.
10. Kaletnik, G.M. Kozlovsky, S.V. and Kozlovsky, V.A. (2012), “Sustainability of the economy as a factor of security and development of the state”, Ukraine economy, vol. 7, pp.16-25
11. Fedulova, L.I. Bazhal, Y.M. and Otetsky, V.L. (2011), Tekhnolohichnyj imperatyv stratehii sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [The technological imperative of the strategy of socio-economic development of Ukraine], NAS of Ukraine; Institute of Economics, Kyiv, Ukraine.
12. Finkelstein, S. Harvey, C. Lawton, T. (2008), Strategija proryva [Breakthrough Strategy], Kyiv, Ukraine.
13. Heitz, V.M. Semynozhenko, V.P. Kvasnyuk, B.E. (2007), Stratehichni vyklyky KhKhI stolittia suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrainy [Strategic Challenges of the 21st Century to the Society and Economy of Ukraine], Vol. 3, Konkurentospromozhnist' ukrains'koi ekonomiky [Competitiveness of the Ukrainian Economy], Phoenix, Kyiv, Ukraine.
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009), “Ukraine-2020 Development Strategy and National Modernization Strategy”, available at: <http://csvsc.kmu.gov.ua/csvsc/control/en/discussion/ovv/project:jsessionId=9459AC64935F39E4DC68DD906E73A5AF?Projectid=10> (Accessed 20 Feb 2020).
15. Polterovich, V. (2008), “Modernization strategies, institutes and coalition”, Issues of Economics, vol. 4, pp. 4-24.
16. Danylyshyn, B. Stepanenko, A. and Ralchuk, O. (2008), Bezpeka rehioniv Ukrainy i stratehiia ii harantuvannia u 2-kh t [Security of the regions of Ukraine and strategy of its guarantee in 2 volumes], vol.1, Pryrodno-tekhnohenna (ekolohichna) bezpeka [Natural-technogenic (ecological) safety], Scientific Thought, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2020 р.